# IQTISODIYOT, MENEJMENT VA TURIZMNING ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Marupboyeva Dilnoza
*O‘zbekistonlik Milliy universiteti*
dilnozamarufboyeva@gmail.com

***Annotatsiya.*** *Mazkur tezisda zamonaviy iqtisodiyot sharoitida menejment va turizm sohalarining o‘zaro bog‘liqligi hamda ularning mamlakat iqtisodiy rivojlanishidagi ahamiyati tadqiq etilgan. Globallashuv, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, iste’molchilar ehtiyojlarining o‘zgarishi va xalqaro raqobatning kuchayishi turizm sohasini samarali boshqarishning yangi yondashuvlarini shakllantirishni talab etmoqda. Tadqiqotda turizmni rivojlantirishda zamonaviy menejment tamoyillaridan foydalanish, xizmatlar sifatini oshirish, raqamlashtirish, marketing strategiyalarini takomillashtirish hamda inson kapitalidan samarali foydalanish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, turizmning yangi ish o‘rinlari yaratish, hududiy iqtisodiy faollikni oshirish, tadbirkorlikni rivojlantirish va mahalliy daromadlarni ko‘paytirishdagi roli yoritilgan. Tadqiqot natijalari turizm korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish va sohani barqaror rivojlantirish uchun zamonaviy menejment vositalaridan samarali foydalanish zarurligini ko‘rsatadi.*

***Kalit so‘zlar:*** *iqtisodiyot, menejment, turizm, turistik xizmatlar, raqamli texnologiyalar, marketing, boshqaruv, raqobatbardoshlik, inson kapitali, barqaror rivojlanish.*

***Аннотация.*** *В тезисе исследуется взаимосвязь экономики, менеджмента и туризма, а также их значение в современном экономическом развитии. Глобализация, стремительное развитие цифровых технологий, изменение потребительских предпочтений и усиление международной конкуренции требуют внедрения новых подходов к управлению туристической отраслью. В работе анализируются вопросы применения современных принципов менеджмента в сфере туризма, повышения качества услуг, цифровизации, совершенствования маркетинговых стратегий и эффективного использования человеческого капитала. Особое внимание уделяется роли туризма в создании новых рабочих мест, повышении экономической активности регионов, развитии предпринимательства и увеличении доходов местного населения. Результаты исследования показывают необходимость эффективного использования современных*

*инструментов менеджмента для повышения конкурентоспособности туристических предприятий и обеспечения устойчивого развития отрасли.*

***Ключевые слова:*** *экономика, менеджмент, туризм, туристические услуги, цифровые технологии, маркетинг, управление, конкурентоспособность, человеческий капитал, устойчивое развитие.*

***Abstract.*** *This thesis examines the interrelationship between economics, management, and tourism and their importance for modern economic development. Globalization, rapid digital transformation, changing consumer preferences, and increasing international competition require new approaches to tourism management. The study analyzes the application of modern management principles in tourism, improvement of service quality, digitalization, development of marketing strategies, and effective utilization of human capital. Particular attention is paid to the role of tourism in creating new jobs, increasing regional economic activity, developing entrepreneurship, and generating local income. The results demonstrate the importance of effectively applying modern management tools to improve the competitiveness of tourism enterprises and ensure sustainable development of the tourism sector.*

***Keywords:*** *economics, management, tourism, tourism services, digital technologies, marketing, management, competitiveness, human capital, sustainable development.*

**Kirish**

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida xizmatlar sektori, xususan, turizm sohasi muhim iqtisodiy yo‘nalishlardan biriga aylanib bormoqda. Turizm nafaqat mamlakatga xorijiy valyuta tushumlarini oshirish, balki yangi ish o‘rinlari yaratish, tadbirkorlikni rivojlantirish, hududlarning iqtisodiy faolligini kuchaytirish va milliy madaniyatni xalqaro miqyosda targ‘ib qilish imkonini beradi.

Turizm sohasining rivojlanishi bevosita iqtisodiy boshqaruv va menejment samaradorligiga bog‘liq. Turistik korxonalar faoliyatini to‘g‘ri tashkil etish, xizmatlar sifatini nazorat qilish, mijozlar ehtiyojini o‘rganish, marketing strategiyalarini ishlab chiqish va xodimlarni samarali boshqarish korxonaning bozordagi raqobatbardoshligini belgilaydi.

Hozirgi davrda turizm sohasiga raqamli texnologiyalarning kirib kelishi boshqaruv jarayonlarini tubdan o‘zgartirmoqda. Onlayn bronlashtirish tizimlari, elektron to‘lovlar, raqamli marketing, ijtimoiy tarmoqlar va sun’iy intellekt asosidagi xizmatlar turistlar bilan ishlashning yangi imkoniyatlarini yaratmoqda.

O‘zbekiston uchun ham turizm iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, hududlarni rivojlantirish va xizmatlar sektorining ulushini oshirishda muhim yo‘nalishlardan

biridir. Mamlakatning tarixiy-madaniy merosi, tabiiy resurslari, gastronomik imkoniyatlari va turli turizm yo‘nalishlari xalqaro sayyohlar uchun jozibadorlikni oshirish imkonini beradi.

Shu sababli iqtisodiyot, menejment va turizm o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni tadqiq etish, sohani samarali boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish va zamonaviy boshqaruv vositalaridan foydalanish dolzarb masalalardan hisoblanadi.

**Tadqiqot materiali va metodlari**

Tadqiqotning asosiy maqsadi iqtisodiyot va menejmentning turizm sohasini rivojlantirishdagi rolini aniqlash hamda turistik korxonalar samaradorligini oshirishning zamonaviy mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, iqtisodiy tahlil, kuzatish, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi. Shuningdek, turizm sohasining iqtisodiy samaradorligi, xizmatlar sifati, boshqaruv jarayonlari va raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari o‘rganildi.

Tadqiqot obyekti sifatida turizm sohasida faoliyat yurituvchi korxonalar va tashkilotlarning iqtisodiy-boshqaruv faoliyati olindi. Tadqiqot predmeti esa turizm sohasini boshqarish, turistik xizmatlar samaradorligini oshirish va raqobatbardoshligini ta’minlash bilan bog‘liq iqtisodiy munosabatlardan iborat.

Turizm sohasining samaradorligini baholashda turistlar soni, turistik xizmatlardan tushadigan daromad, xizmatlar sifati, mijozlar qoniqishi, bandlik darajasi, investitsiyalar hajmi va korxonalarning rentabelligi kabi ko‘rsatkichlardan foydalanish mumkin.

Menejment samaradorligini aniqlashda esa boshqaruv qarorlarining tezkorligi, xodimlar mehnat unumdorligi, mijozlar bilan munosabatlar sifati, marketing samaradorligi va raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi muhim ko‘rsatkichlar sifatida qaraladi.

**Natijalar**

Tadqiqot natijalari iqtisodiyot, menejment va turizm o‘rtasida kuchli o‘zaro bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatadi. Turizm sohasining rivojlanishi iqtisodiy faollikni oshiradi, iqtisodiy muhitning barqarorligi esa turizmga investitsiyalar kiritish va yangi turistik loyihalarni amalga oshirish uchun qulay sharoit yaratadi.

Raqamlashtirish turizm menejmentining eng muhim zamonaviy yo‘nalishlaridan biridir. Bugungi turist sayohatni rejalashtirishdan tortib, mehmonxona tanlash, chipta xarid qilish va xizmatlar uchun to‘lovni amalga oshirishgacha bo‘lgan jarayonlarning katta qismini internet orqali bajarishi mumkin. Shu sababli turistik korxonalar raqamli platformalar va onlayn marketingdan samarali foydalanishi zarur.

Ijtimoiy tarmoqlar ham turistik mahsulotlarni targ‘ib qilishda katta imkoniyat yaratadi. Turistik obyektlarning fotosuratlari, videolari, mijozlar sharhlari va blogerlar orqali beriladigan tavsiyalar potentsial turistlarning qarorlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Bundan tashqari, turizmda sun’iy intellekt, ma’lumotlarni tahlil qilish va avtomatlashtirilgan mijozlarga xizmat ko‘rsatish tizimlaridan foydalanish xizmat ko‘rsatish sifatini oshirish imkonini beradi. Bunday texnologiyalar turistlarning xohish-istaklarini tahlil qilish, individual takliflar yaratish va korxona resurslaridan samarali foydalanishga yordam beradi.

**Muhokama**

Turizm sohasining jadal rivojlanishi bilan bir qatorda, bir qator muammolar ham mavjud. Ulardan biri turistik xizmatlar sifatining barcha hududlarda bir xil darajada emasligidir. Turizmning raqobatbardoshligini oshirish uchun mehmonxona, transport, ovqatlanish va ko‘ngilochar xizmatlar sifatini yaxshilash talab etiladi.

Yana bir muhim masala malakali kadrlar bilan bog‘liq. Turizm xodimlari nafaqat kasbiy bilimga, balki xorijiy tillarni bilish, kommunikativ qobiliyat, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish va mijozlar bilan ishlash ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.

Marketing strategiyalarining yetarlicha rivojlanmaganligi ham turistik korxonalar uchun muammo bo‘lishi mumkin. Zamonaviy turizm bozorida faqat an’anaviy reklama usullaridan foydalanish yetarli emas. Raqamli marketing, ijtimoiy tarmoqlar, qidiruv tizimlari va individual mijozlar bilan ishlash texnologiyalaridan foydalanish zarur.

Turizmni boshqarishda barqaror rivojlanish tamoyillariga ham alohida e’tibor qaratish lozim. Tabiiy va tarixiy-madaniy obyektlardan haddan tashqari foydalanish ekologik muammolarga olib kelishi mumkin. Shu sababli iqtisodiy manfaatlar bilan ekologik va ijtimoiy manfaatlar o‘rtasida muvozanatni ta’minlash muhimdir.

O‘zbekiston sharoitida turizmni rivojlantirishda hududlarning ixtisoslashuviga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq. Tarixiy shaharlar madaniy turizm, tog‘li hududlar ekoturizm va ekstremal turizm, qishloq joylari esa agroturizm va etnoturizm uchun katta imkoniyatlarga ega.

Turistik hududlarda davlat va xususiy sektor hamkorligini rivojlantirish ham muhim natijalar berishi mumkin. Davlat infratuzilmani yaxshilash va qulay huquqiy sharoit yaratish orqali xususiy sektorning investitsion faolligini rag‘batlantirishi mumkin.

**Xulosa**

Turizmning rivojlanishi mamlakat iqtisodiyotining o‘sishiga, yangi ish o‘rinlari yaratilishiga, hududlarning iqtisodiy faolligini oshirishga va tadbirkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Turizm sohasining raqobatbardoshligini oshirish uchun zamonaviy menejment tamoyillarini keng joriy etish, xizmatlar sifatini yaxshilash, raqamli texnologiyalardan foydalanish va malakali kadrlar tayyorlash zarur.

Ushbu sohani samarali rivojlantirish uchun iqtisodiy imkoniyatlar, zamonaviy menejment yondashuvlari va innovatsion turizm xizmatlarini yagona tizim sifatida rivojlantirish lozim. Ayniqsa, raqamlashtirish, inson kapitalini rivojlantirish va hududlarning turistik salohiyatidan oqilona foydalanish kelgusida turizm sohasining raqobatbardoshligini oshirishning muhim omillari bo‘lib xizmat qiladi.

## Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Turizm sohasini rivojlantirishga oid normativ-huquqiy hujjatlar.
2. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Turizm va xizmatlar sohasi bo‘yicha statistik ma’lumotlar.
3. O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi. Turizm sohasini rivojlantirish bo‘yicha tahliliy materiallar.
4. World Tourism Organization (UN Tourism). Tourism and sustainable development bo‘yicha hisobotlar.
5. World Bank. *World Development Indicators*.
6. Kotler P., Bowen J., Makens J. *Marketing for Hospitality and Tourism*. Pearson.
7. Robbins S. P., Coulter M. *Management*. Pearson.
8. Drucker P. F. *Management: Tasks, Responsibilities, Practices*. Harper & Row.
9. Porter M. E. *Competitive Advantage*. Free Press.
10. Cooper C. *Essentials of Tourism*. Pearson.